

dramatic poem, hidden citations, allusions, reminiscences, organically added fragments from the correspondence of Lesya Ukrainka, stylized dramatic dialogues written by N. Bichuyya) are found in the article. "White Vila" can be considered as an intertext, because the author ventured to add the incomplete work of Lesja Ukrainka to understand and go deep into the spiritual world of the artist. At the same time, it is an artistic and biographical story about Lesja Ukrainka, in which documentary and artistic work is combined to reproduce certain biographical facts and events from the life of a poet. Therefore, the story has all signs of intertextuality, perceived as palimpsest, artistically combining multiple artistic phenomena.

Key words: intertext, palimpsest, dramatic poem, dialogue, allusion.

Стаття надійшла до редколегії
23. 11. 2017 р.

УДК 821.111-193.3 Шек 7.03=161.1=161.2

Юлія Сірук

Інтимна лірика В. Шекспіра у перекладах І. Франка кінця XIX – початку XX ст.

У статті аналізуються Франкові переклади сонетів В. Шекспіра, розкриваються художні засоби, якими послуговується український письменник для еквівалентності перекладу. З'ясовуються факти з біографії І. Франка, які спонукали до перекладів творів В. Шекспіра, обставини, за яких вони створювалися. Здійснено порівняльний аналіз поезій В. Шекспіра та перекладів І. Франка для виявлення розбіжностей між ними, простежується семантична еквівалентність, тобто мовностилістична відповідність перекладів І. Франка до тексту-джерела (сонети В. Шекспіра), аналізуються зміни у відтворенні образної системи, художніх засобів, стилістики, строфічної будови, метрики, рими; виявляються творчі та аналітичні підходи перекладача до мовностилістичних особливостей оригінального тексту. Стверджується майстерність, віртуозність І. Франка у відтворенні художньої палітри тексту-джерела.

Ключові слова: переклад, еквівалентність, адаптація, сонет, художні засоби, віршування.

Постановка наукової проблеми та її значення. Український переклад справив величезний вплив на розвиток оригінального українського письменства, розширюючи його стилістичні, жанрові й тематичні межі. Яскравим прикладом цього може слугувати перекладацька діяльність Івана Франка, який прагнув відкрити українському народові нових письменників, познайомити з традиціями інших держав, їхньою самобутньою культурою. Науковці радянського періоду й сучасні літературознавці, на перший погляд, уповні проаналізували поетичні, прозові, драматичні твори, літературно-критичні праці І. Франка. Однак переосмислення з погляду сьогодення все ж таки потребують його переклади, які є невід'ємною частиною творчої спадщини митця.

Перший повний переклад усіх сонетів В. Шекспіра українською здійснив у 40–50-ті роки XX ст. І. Костецький, який мешкав у Німеччині. У них особа перекладача виходить на перший план, а іноді навіть затьмарює автора. У 1966 році були видрукувані сонети В. Шекспіра в перекладі Д. Паламарчука. Третину з усіх сонетів перекладач виконав у таборі в Інті, решту переклав в Україні. Королева Англії Єлизавета II, дізнавшись про героїчні учинки Д. Паламарчука, надіслала йому лист з подякою. Але «офіційні органи» зробили все для того, щоб подяку автор перекладів не побачив. До шеститомного повного видання творів В. Шекспіра (1984–1986 р.) увійшли переклади саме Д. Паламарчука й добірка сонетів у перекладах Д. Павличка. У 1998 році Д. Павличко у співавторстві з М. Габлевич переклали всі 154 сонети В. Шекспіра.

Рецепцію сонетів В. Шекспіра крізь призму Франкового прочитання переконливо проілюстрували Р. Зорівчак [2; 3], О. Лучук [5], Н. Сергеева [7], М. Шаповалова [11] та ін. Варто проаналізувати факти з біографії українського письменника, які спонукали його до перекладів В. Шекспіра, суголосність мотивів і настроїв обох авторів, зосередити увагу на майстерності І. Франка-перекладача. Таким чином, актуальність статті зумовлена потребою компаративного аналізу, ґрунтовного дослідження поетичної спадщини Франка-перекладача.

Мета статті – проаналізувати Франкові переклади сонетів В. Шекспіра, розкрити художні засоби, якими послуговується український письменник для еквівалентності перекладу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Від часу створення сонетів В. Шекспіром минуло багато років, але вони й досі приваблюють читачів художньою довершеністю, глибиною почуттів та філософської думки, актуальністю порушених у них проблем. Сонет – один із найпопулярніших і найскладніших жанрів лірики. Він обов'язково містить 14 рядків, зафіксовану систему повторюваних рим і визначений зв'язок частин і цілого. Завдяки своїй виструнченій формі сонет став досконалим інструментом для відображення боротьби добра і зла у світі, зіткнення протилежностей. Ще за доби Відродження виникла традиція в першому катрені подавати певне твердження (тезу), у другому – розвивати протилежну думку (антитезу), а в терцинах зображувати боротьбу супротивних сил, розв'язку (синтез). В. Шекспір запропонував нову, власну форму сонета: три катрени, в яких викладалася певна думка, і двовірш, у якому висловлювалася головна думка-висновок. Схема римування також відрізнялася від «петрарківської»: у катрена рима була або перехресною, або кільцевою, у двовірші – завжди парною. Сонет такої будови називається англійським, або «шекспірівським» [4, с. 415]. Час написання сонетів В. Шекспіром – 1592–1598 рр. Вони створювалися для найближчого оточення поета й не були відомі широкому колу читачів. Окремою книгою «Сонети» були видрукувані лише в 1609 р. За життя В. Шекспіра вони більше не видавалися. Спроби перегрупувати вірші збірки робилися неодноразово, однак, з огляду на спірність питання, у більшості сучасних видань сонетів збережено той порядок розміщення, який був у першодруку.

154 сонети В. Шекспіра (хоч і писалися роками) – це цілісний твір, а не збірка віршів на окремі теми. У перших 126 сонетах змальована складна, повна приятельських зізнань, сумнівів і ревнощів, але піднесена до ідеальної вірності дружба ліричного героя з юнаком. Сонети 127–152 розкривають історію його драматичного кохання до Смаглявої леді, а в інших творах (153 та 154) автор висловив почуття радості й краси кохання. Але в англійській мові прикметники не мають родових ознак і неможливо визначити, другові чи подрузі присвячені ті твори, тому найчастіше Шекспірову лірику сприймають і перекладають як таку, де представлені взаємини між чоловіком і жінкою.

Циклічність – вагома прикмета Шекспірового сонетарію. Вона виявляється в сюжетно-композиційній структурі. Це тематичне поєднання віршів на основі поетичного повтору, коли наступний вірш сюжетно повторює попередній, зв'язує за допомогою окремого слова, синтаксичної конструкції, звукової синоніміки. На переконання М. Габлевич, є сонети, які еднаються між собою в тематичні сув'язі, хоча між самими сув'язями й попередніми чи наступними сонетами немає прямого зв'язку, трапляються також явні тематичні перегуки між окремими сонетами в різних місцях циклу чи й цілого сонетарію [12, с. 10]. У віршах відсутня номінація ліричних героїв. Це своєрідний поетичний засіб – широке узагальнення тих, хто любить. Драматизм другої частини Шекспірового сонетарію, яка присвячена «смуглявій леді», – у зрадливості коханої, яка, за висловлюванням Д. Павличка, «перебуває у «гріховному» зв'язку з обидвома персонажами». Саме цей класичний трикутник можна сприймати як «драму душі, яка розвивається не за наперед заданим замислом, а за імпровізаційною здатністю людської долі» [12, с. 172]. Окрім того, у сонетарії В. Шекспіра є вірші звернення до Музи, Часу, Любові, до власної душі, є «безадресні» вірші-роздуми.

Найважливіші й наскрізні теми «Сонетів» В. Шекспіра – любов і боротьба людини з часом і смертю засобами духовної сили. Це дало підстави дослідниці М. Габлевич зробити висновок про те, що свої вірші В. Шекспір писав як щоденник, у якому фіксувалися не дати, люди чи події, а лише почуття й думки, і викладалася вони у вигляді віршованих монологів. Іноді такий монолог – це думання вголос на самоті, іноді – репліка в діалозі з уявним партнером, а фактично – в розмові з самим собою [12, с. 173–174]. Лаконічна мова сонетів В. Шекспіра подекуди сприймається як вивершені філософські афоризми. В етичному плані осмислюється опозиція життя та смерті, любові й ненависті. Вірші Шекспіра часто звернені до Музи, Часу, Любові, до власної душі, є «безадресні» вірші-роздуми, у яких ліричний герой міркує над суперечностями людського життя, ілюзорністю щастя.

І. Франка приваблювала не стільки рідкісна навіть для В. Шекспіра поетична чіткість сонета, скільки глибина, шляхетність висловленого в ньому почуття, багатство й незрівнянна оригінальність словесних образів, місткість сентенцій. Тексти зберігають пізнавальну й певну художньо-естетичну вартість і тепер, коли є чимало нових перекладів цих сонетів, зокрема С. Гординського [1], Д. Павличка [12], Д. Паламарчука [6] та ін.

Віршовий переклад ніколи не може достеменно відповідати оригіналу. Насамперед перекладачеві слід відтворити ритм оригіналу, зберегти ту саму кількість рядків, послідовність рим, і коли треба, то передати й звукову інструментовку. До того ж у ці тісні рамки треба втиснути той самий зміст. Отже, перекладачеві слід жертвувати то тим, то іншим. Не завжди чужа мова підлягає тим самим законам віршування, що й українська. Як відомо, в англійській мові відсутнє правильне чергування жіночих і чоловічих рим, тому І. Франко орієнтувався саме на традиції українського віршування. Для своїх перекладів І. Франко обирав ті вірші, у яких його настрої, становище в суспільстві, мистецькі уподобання, любовні переживання суголосні шекспірівському світосприйняттю.

У 1901 р. І. Франко переклав **96** сонет («*Сі говорять: твоя хиба*»), **130** («*У моєї пані очі*») та **131** («*Тиранка ти, о так*»). Упродовж 1906–1907 рр. здійснено переклад сонетів **28–31** та **66** («*І як же щастя знов мені зазнати*» (28), «*Неласкаві на мене щастя й люди*» (29), «*Коли в солодкій тиші любих дум*» (30), «*У твоїй груді всі серця заперті*» (31), «*Не раз я кличу смерть*» (66)). За життя І. Франка лише чотири переклади були надруковані, решта – посмертно. Упродовж 1901–1907 років І. Франко знову працював над перекладами сонетів В. Шекспіра. Чимало уже було зроблено, передумано. З 1883 року він працював у львівському журналі «Зоря», входив до складу редакції газети «Діло». У 1887 році І. Франко створив поетичну збірку «З вершин і низин», у 1890 році заснував Русько-українську радикальну партію. Згодом – у Віденському університеті захистив докторську дисертацію, видавав журнали. У 1906 році Харківський університет присвоїв йому науковий ступінь доктора російської словесності, вийшли друком нові поетичні збірки та прозові тексти І. Франка, галицька інтелігенція відзначила 25-літній ювілей творчої діяльності письменника. Але на той час письменник пережив і багато втрат: невдачі на політичному ґрунті, попри захищену докторську дисертацію, не мав змоги викладати у Львівському університеті, хвороба дружини, коректура, виснажлива літературна праця, його хвороба очей, конфлікт із галицькою та польською інтелігенцією (стаття «Поет зради» про А. Міцкевича), замах на його життя 1897 р. У статті «Одвертий лист до галицької української молодіж», написаній тоді ж, коли філософська поема «Мойсей» (1905р.), І. Франко закидав своїм землякам «неточність, балакучість та пустомельство, брак характерности, індиферентність та моральну грубошкірність, байдужість до важних загальних справ, а завзятість у дрібницях, пусту амбітність та брак самокритики». Тому, працюючи над поемою «Мойсей», поет хотів узагальнити болісну тему пророка й народу, позбавити її часового й обмеженого, розкрити загальнолюдські аспекти, закликав сучасників і потомків до духовної єдності. Анна Франко, донька письменника, у своїх споминах «Іван Франко і його родина» згадувала: «Коли вийшов з друку “Мойсей”, і тато приніс книжку додому, ми всі зараз же кинулися читати... Тарас і Андрій заступали погляд, що тато написав про Мойсея, як про визначну біблійну постать. Петро висловив свою думку, розглядаючи поему крізь свою призму. Мене розсердила їх короткозорість і обмеженість... Тато писав про себе... Це ж тато 40 років неутомно і невпинно працював для свого народу, це він своєю працею вивів свій народ з єгипетської неволі – з неволі темноти духовної, заскорузлості, матеріальної бід. Він вказував стежки і засоби до боротьби, він отворяв очі невидючим на причини тої єгипетської неволі. Він будив приспаних, він розбуркував сумління, він ганьбив продажність, зраду, підкупство, брехню, він був ворогом неправди і фальші...» [9, с. 127]. За постаттю Мойсея добачаємо й самого І. Франка, як пророка, який бере на себе відповідальність за долю народу, хоча у хвилини розпачу й піддається сумнівам.

Конфлікт ліричного героя з несправедливим суспільством, яке руйнує його мрії і талант, суголосний провідному мотивові **66** сонета В. Шекспіра. У житті самого В. Шекспіра, як зауважує дослідниця його творчості М. Габлевич, були складні періоди. Але від наклепів, відчаю, погорди аристократів, від масних домислів читачів, від заздрощів колег-письменників – від усього цього його рятувала віра в небесне начало в людині, у красу людської душі [12, с. 194]. І. Франко теж долав сумніви, розчарування, натомість з'являлася віра у спроможність народу віднайти себе.

Тричі пережите справжнє почуття любові не ошчасливило І. Франка. Уже майже хрестоматійною стала відверта сповідь письменника в листі до А. Кримського про його перше романтичне кохання до О. Рощкевич, знайомство з двома поетесами Юлією Шнайдер і Климентиною Попович, бажання одружитися з полячкою Йосифою Дзвонковською, фатальне кохання до панночки Целіни Журовської (Зигмунтовської), яке перемучило поета довгих 10 років. Про страждання від нерозділеного кохання І. Франко написав у збірці «Зів'яле листя». Кожен «жмуток» цієї збірки був

написаний у різний час. Перший – упродовж 1886–1893 років, другий – 1895-го, третій – 1896-го. Кохання для ліричного героя – істинний скарб, високе, жертвне, незрадливе. На лоні розкішної природи ліричний герой шукає розради, тамуючи душевний неспокій, смуток, самотність. Від безнадії й туги юнак впадає в розпуку. Розчарований, він замислюється над своєю долею, шукає причин і вирішує накласти на себе руки. Мотиви збірки «Зів'яле листя», яку можна вважати першим викінченим зразком суб'єктивно-психологічної лірики, суголосні 29, 30, 31, 96, 130 сонетам В. Шекспіра, які І. Франко перекладав упродовж 1901–1907 років.

У 66 сонеті («*Не раз я кличу смерть, бо нудно бачить в світі...*») ліричний герой ненавидить лицемірство і зло у всіх його проявах, йому боляче від жорстокої реальності, він проходить через глибокі душевні страждання, з часом загартується й починає філософськи помірковано ставитися до суперечливого світу. Конфлікт у поезії можна розглядати ширше – як одвічну боротьбу добра і зла. Для шекспірівського ліричного героя на початку твору смерть неминуча, а в кінці – він сумнівається, бо залишить свою любов самотньою. І. Франко переосмислив фінал: йдеться не про любов до конкретної особи, а про любов до людей. Ліричний герой І. Франка живе в іншому столітті, в іншій історичний період. Основна ідея сонета – перевага життя над смертю, перемога людинолюбства, гуманізму.

Антитеза – основа сонета (вірність щирая – клевета; слава й честь – огида і облуда; мудрий – дурень тощо). М. Габлевич стверджує, що англійські літератори ще довго після Шекспірової доби практикували звичай виділення ідейно значущих слів [12, с. 278]. Так у вірші синонімічні Ніщота – *needy Nothing*, Глупота – *Folly* (написані з великої букви, втілюють суспільні негаразди) вступають у конфлікт із поетовою суттю, прийняти і зжитися з ними він не може. Душевний конфлікт – основа поетичної п'єси. У суспільстві, де панує глупота, примітивізм, нема кому зрозуміти просту, щиру правду, яка в останньому рядку названа *my love*. Метонімічні образи В. Шекспіра стали, нерухомі, а в І. Франка вони оживають через художні засоби: оксиморон («*славу має й честь огида і облуда*»), метонімія («*кличу смерть*» у значенні «вмерти»), епітети («*тишиний*», «*щирая*», «*спугана*» тощо), метафора («*вірність бється з клеветою*», «*правда дуріє*» тощо). Перекладач ледь помітно переставляє акценти у співвідношенні позитиву й негативу, уникає повтору на початку сонета і в кінці (змінює форму, проте залишає зміст), змальовує власні відтінки образів-символів. Так, 5-й рядок *Gilded honour shamefully misplaced* (золочені почесті безсоромно віддаються не тим, кому слід) І. Франко перекладає: «*як славу має й честь огида і облуда*». 11 рядок *And simple-Truth miscall'd Simplicity* (просту, щиру правду помилково називають простацтвом, невіглаством, наївністю) І. Франко перекладає: «*І правда спугана, безпомічна дуріє*» [10, т. 12, с. 342]. Картина зубожілого світу передана настільки близько до оригіналу, що навіть не викликає питань і сумнівів, а деякі образи надзвичайно вдалі (наприклад, у 3-му катрені). Лексико-морфологічний склад перекладу суттєво відрізняється від оригіналу: у В. Шекспіра використано 8 дієслів, а в І. Франка – 18. Це призводить до більшої експресивності. У В. Шекспіра цей сонет складається з 2-х речень. Перше складносурядне речення містить 12 речень, із яких 10 називних приєднано сполучником «*and*». За допомогою такої складної форми змальовані негаразди суспільства. В І. Франка сонет складається з 4-х речень (по одному на катрен) і двовірша, перекладач не використовує анафору «*and*», але часто вживає сполучник «*a*» як посилення антитези. Сонет В. Шекспіра в інтерпретації І. Франка має 12 рядків і двовірш. 1-й катрен має парне римування, 2-й катрен – кільцеве, 3-й – перехресне. Двовірш має парне римування. У 1, 2 катренах – жіноча рима, у 3 катрені – чергуються чоловіча і жіноча, у двовірші – жіноча рима.

29 сонет («*Неласкаві на мене щастя й люди...*») побудовано на образних антиноміях «земля–небо», «низьке–високе» й на різновекторності понять *state* – «стан (душі)», «положення (в просторі)» та «становище (в суспільстві)». У В. Шекспіра цей стан передано набагато драматичнішою лірикою, ніж в І. Франка. В англійському сонеті автор гірко стогне й журиться, в українському перекладі – плаче; «*outcast state*» (стан вигнанця, парія, того, кого відцуралися) не згадується в І. Франка взагалі. Д. Павличко, як й І. Франко, залишив без змін метафору *deaf heaven* (глухе небо), порівняв щасливі пориви власного серця із жайворонком, який біля небесних воріт співає пісню. Однак для І. Франка, який не цурався сільської праці хлібороба, безмежно любив Землю («Земле, моя всеплодюча мати!»), метафоричний епітет *sullen earth* (смутна земля) виявився непридатним, тим більше, якщо мова йде про спів жайворонка над землею. Тому він уводить епітет «*плідна скиба*» [10, т. 12, с. 340]. У цьому перекладі І. Франко зберіг Шекспірову сонетну форму, але чоловічі закінчення замінив на

жіночі. Враховуючи особливості англійської версифікації, наш перекладач може або обмежитися жіночими закінченнями, або чоловічими, або чергувати ті й інші, та не хаотично, а послідовно. У цьому разі І. Франко обрав перший спосіб і послідовно дотримувався його.

У сонеті **30** («*Коли в солодкій тиші любих дум*») поет, згадуючи своє минуле, занурюється в сумні роздуми. Він зітхає про те, чого не зміг досягти, хоч як прагнув, тужить за змарнованими найкращими роками, плаче за своїми друзями, які заховані у нескінченній ночі смерті («що смерті тьма пожерла»). Чимало горя і втрат зазнав поет, і час залікував серця рани, та знову «туга воскресла, що здавна вмерла». Усі ці сумні спогади викликані тим, що його друга немає поряд. Для того, щоб розкрити своє невтішне становище, В. Шекспір використав більше слів синонімічного ряду «сум» та «оплакувати», ніж І. Франко. Український переклад, у свою чергу, містить дуже вдалі метафори-новотвори: «перлиться сліз криниця», «сум бушує морем». Про горе В. Шекспір говорить більш конкретизовано, І. Франко ж – більш узагальнено: «Я важко мучуся минулим горем». Два останні рядки – «Та як до тебе зверну свої мислі – Всі страсти віднайшов, всі смутки присли» [10, т. 12, с. 340] – ілюструють таке кохання, у якому поет знаходить духовну та емоційну підтримку. У 13 рядку В. Шекспір уперше в сонетах використовує звертання «любий друже», в українському перекладі це звертання відсутнє. Франковий переклад 30 сонета можна вважати творчим переспівом, але він порівняно адекватно передає настрій та інтенції автора оригіналу. З перекладу вилучено судову та фінансову лексику: *sessions, long since cancelled woe; the expense; the sad account; which I new pay as if not paid before* та ін., що не вплинуло на сприйняття змісту сонета.

Основним мотивом **31** сонета («*У твоїй груді всі серця заперті...*») є те, що любов живе вічно. Любов завжди знайде, як себе зберегти і виявити, навіть тоді, коли вона тілесно припинить існування (недарма І. Франко називає її живучою – «Тому ти гріб живучої любові»). В особі, про яку пише поет, знайшли своє втілення ті, кого він любив. Слова «мерці», «смерть», «гріб» демонструють, наскільки автор поринув у думки про втрату дорогих йому людей. В. Шекспір використовує слова «всі / все» 7 разів, що свідчить про незворотність, приреченість людини на смерть (в І. Франка «всі» вживається тричі). Так само, як любов і приятель поета живе у його другові, так і він (друг) матиме своє продовження в поетові: «Всі, кого я любив, живуть у тобі, / А з ними всіми ти живеш у мні» [10, т. 12, с. 341]. Поет осмислює проблему, над якою рано чи пізно роздумує кожна людина: несправедливість і недосконалість світу.

Сонет **96** («*Сі говорять: твоя хиба...*») переспівано без збереження сонетного розміру, чотиристоппним хореем, як українську народну пісню. Автор наголошує на тому, що різні люди ту саму рису чи характеристику можуть сприймати як недолік або ж чесноту. Особа, якій присвячено сонет (у В. Шекспіра – це найімовірніше його друг, у І. Франка – це молода та примхлива жінка), може будь-яку ваду обернути на привабливу властивість. До негативних сторін людини, котру палко люблять, ставляться з більшою поблажливістю, не так суворо засуджують: «Як на пальці у цариці, / Що тронує вище нас, / Навіть найпідліший камінь, / А уходить за алмаз, / Так твої всі блуди й хиби, / Скільки їх у тебе єсть, Ще й красять тебе, принаду, / Надають тобі і честь» [10, т. 12, с. 342–343].

Сонет **130**, як і 96, («*У моєї пані очі...*») присвячений смуглявій коханій, переспіваний чотиристоппним хореем. Автор витончено іронізує над традиційною любовною лірикою шекспірівського часу. Поети настільки були схильні ідеалізувати своїх коханих, що риси, якими вони їх наділяли, часто були безглуздими. У сонеті В. Шекспір звертається до чотирьох відчуттів – зору, слуху, нюху й дотику і за допомогою комічного висміює поширене в тогочасній поезії гіперболічне обожнювання коханих. Насмішка над поетичними штампами для звеличання досконалості коханої втілена В. Шекспіром у відверто грубих епітетах, порівняннях: сірувато-коричневого кольору груди, затхлість подиху коханої. Перший чотиривірш спирається здебільшого на візуальні відчуття: «*My mistress' eyes are nothing like the sun; / Coral is far more red than her lips' red; / If snow be white, why then her breasts are dun; / If hairs be wires, black wires grow on her head*» [12, с. 144]. Тут у кожному рядкові – два образи, але, крім першого рядка, порівняння будується на семантиці кольору, барви, а не самого образу. В образному плані І. Франко передав цей катрен повносило: «*У моєї пані очі / Не такі, як сонце, ні, / І коралі червоніші / Від пурпури уст її. / Коли білий сніг, то певно, / Що смаглява в неї груди; / Коли волос – дрот, то в неї / Дроти чорні ростуть*» [10, т. 12, с. 343]. Автор сонета вирішує сказати правду про ту, у яку він закоханий: смуглява кохана має багато вад. Подих її – це зовсім не пахощі, і голос на музику не схожий тощо. Проте в останніх

двох рядках (вони відсутні в перекладі І. Франка) автор наполягає на тому, що кохання не потребує химерних образів, щоб стати справжнім. Зберігаючи Шекспірові порівняння, І. Франко водночас дещо наблизив їх до української фольклорної традиції, зокрема використав лексему *коралі*, хоча йшлося про корал. Це слово з відповідними асоціаціями поширене і в оригінальній творчості І. Франка, наприклад, у «другому жмуткові» ліричній драми «Зів'яле листя»: «Я понесу тебе в душі на дні, / Облиту чаром ніжності й любові, / Твою красу я переллю в пісні, / Огонь очей в дзвінкій хвилі мови, / Коралі уст у ритми голосні...» [10, т. 2, с. 152]. Рядок *Coral is far more red than her lips' red* Д. Паламарчук переклав як *Корал ніжніший за її уста*. Цей варіант викликає деякий сумнів, адже «корал» не може бути «ніжним», йому більше притаманний епітет «колючий». Тим більше, що уста традиційно порівнювалися з коралом за його кольором, а не за фізичними властивостями. Окрім того, місце «розташування» троянд, з якими порівнює В. Шекспір красу дівчини, у Д. Паламарчука змінено на «обличчя», тоді як в оригіналі це cheeks («щоки»). Це можна виправдати, адже за українською поетичною традицією троянди зазвичай «цвітуть» на обличчі людини, а «щоки, неначе троянди». І. Франко cheeks переклав як «личко». Щоб підсилити ніжність, розчуленість, щирість тону, письменник уживає зменшено-пестливу форму. Суфікс здрібнення дав письменникові можливість зробити свою мову м'якою і ніжною, але водночас іронічною, а тим самим збільшити емоційність свого стилю й зображення. Тому можна стверджувати, що переклад І. Франка більш вдалий, хоча і зорієнтований на здобутки усної народної творчості.

У 131 сонеті («*Тиранка ти, о так, така твоя вже вдача...*») кохана уподібнюється тиранці, як і всі, кого «краса жорстокими зробила» [10, т. 12, с. 344]. Дехто не розуміє, що викликало в поета такі розпачливі почуття, тому що неможливо раціонально пояснити любов: «Дехто в лице твоє загляне й обізветься: «Чого б його зіхтать і мучиться так гірко?»» [10, т. 12, с. 344]. Поет вносив чимало змін у переклади, але завжди робив це дуже тактовно, талановито, не порушуючи естетичної цілісності оригіналу. Так, у переклад сонета 131 для компенсації лексичних та граматичних архаїзмів він впроваджує пряму мову.

І. Франко прагнув передати дух оригіналу, багатство образів, їх особливості. Він використав усі можливості поетичної української мови. У більшості віршів І. Франко зберігає не лише розмір і рими, але й поетичний візерунок вірша. Прагнення зберегти всі нюанси шекспірового вірша, але передати його не дослівно, а відповідними образами, характерне для всіх перекладів письменника.

Висновки. Переклади І. Франка адекватні, близькі до оригіналу. Автор майстерно відтворив стиль, лексику першотексту, поєднав точність з вільним поетичним висловом, без чого неможливий поетичний переклад. Окрім того, врахував час і місце створення сонетів, для багатьох англійських словосполучень І. Франко знайшов прекрасні образні вирази, використовуючи увесь потенціал української мови.

Джерела та література

1. Гординський С. Шекспірові сонети в українських перекладах / С. Гординський // Гординський С. На переломі епох: Літературознавчі статті, огляди, есеї, рецензії, спогади, листи. – Львів: Світ, 2004. – С. 415–419.
2. Зорівчак Р. Внесок Івана Франка в розвиток перекладознавчої думки в Україні / Р. Зорівчак // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: матеріали Міжнар. конф., присв. 140-річчю від дня нар. Івана Франка. – Львів: Світ, 1998. – С. 41–46.
3. Зорівчак Р. Політико-культурологічна концепція Івана Франка: переклад в Україні як націєтворчий чинник / Р. Зорівчак // Іван Франко: дух, наука, думка, воля: матеріали Міжнар. наук. конгресу, присвяченого 150-річчю від дня нар. Івана Франка. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2008. – Т. 1. – С. 1010–1025.
4. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Т. 2. / Авт.-уклад. Ю. Ковалів. – К.: Академія, 2007. – 624 с.
5. Лучук О. «Венецький купець» Вільяма Шекспіра в інтерпретації Івана Франка в історії української Шекспіріани / О. Лучук // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: матеріали міжнар. наук. конф. – Львів: Світ, 1998. – С. 813–820.
6. Паламарчук Л. Зображення людських почуттів у сонетах В. Шекспіра. Переклади сонетів Шекспіра / Л. Паламарчук // Заруб. література. – 2007. – Верес. (Чис. 36). – С. 12–14.
7. Сергеева Н. Сонети В. Шекспіра у перекладі Івана Франка / Н. Сергеева // Іван Франко: дух, наука, думка, воля: матеріали Міжнар. наук. конгресу, присв. 150-річчю від дня нар. Івана Франка. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2008. – Т. 1. – С. 1056–1060.
8. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. Дубічинського. – Харків: Школа, 2008. – 1008 с.
9. Франко А. Для Тебе, тату! / А. Франко; упоряд. М. Шалата. – К.: Ярославів Вал, 2010. – 573 с.

10. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. – К. : Наук. думка, 1976–1986.
11. Шаповалова М. Про Франкові переклади Шекспіра / М. Шаповалова // Іван Франко. Статті і матеріали. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1949. – 36. 2. – С. 49–62.
12. Шекспір В. Сонети / В. Шекспір ; пер. Д. Павличка, коментарі М. Габлевич. – Львів : Літопис, 1998. – 366 с.

Сирук Юлія. Любовная лирика В. Шекспира в переводах И. Франко конца XIX – начала XX ст. В статье анализируются переводы И. Франко сонетов Шекспира, раскрываются методы, которые использует украинский писатель для эквивалентности перевода. Выясняются факты из биографии И. Франко, побудившие к переводам произведений В. Шекспира, обстоятельства, при которых они создавались. Осуществлен сравнительный анализ стихотворений В. Шекспира и перевод И. Франко для выявления расхождений между ними, прослеживается семантическая эквивалентность, то есть лингвостилистическое соответствие переводов И. Франко в текст-источника (сонеты В. Шекспира), анализируются изменения в воспроизведении образной системы, художественных средств, стилистики, строфической структуры, метрики, рифмы; выясняются творческие и аналитические подходы переводчика к лингвостилистическим особенностям оригинального текста. Подтверждается виртуозность И. Франко в воспроизведении художественной палитры текста-источника.

Ключевые слова: перевод, эквивалентность, адаптация, сонет, художественные приемы, стихосложение.

Siruk Julia. Love poems of W. Shakespeare in the Translations of I. Franko at the End of the XIX-Beginning of the XX Century. In the article the Franko's translations of Shakespeare's sonnets are analyzed. The methods used by the Ukrainian writer for the equivalence of translation are revealed. The facts from the biography of I. Franko which motivated him to translate the works of W. Shakespeare, the circumstances under which they were created, are clarified. A comparative analysis of the poems of W. Shakespeare and the translations of I. Franko to identify discrepancies between them is carried out. Semantic equivalence reveals the linguo-stylistic conformity of I. Franko's translations to the source text (Shakespeare's sonnet). Changes in the reproduction of a figurative system, artistic means, stylistics, strophic structure, metrics, and rhymes are analyzed. The creative and analytical approaches of the translator to the language-specific features of the original text are revealed. A genuine skill, virtuosity of I. Franko in the reproduction of the art palette of text is confirmed.

Key words: translation, equivalence, adaptation, sonnet, artistic means, versification.

Стаття надійшла до редколегії
16. 10. 2017 р.

УДК 82.161.2-1.09:801.613

Вікторія Соколова

Ритмомелодика ранньої лірики П. Карманського: психологічний компонент і естетична мода

Розглянуто особливості ритмомелодики ранньої лірики Петра Карманського, визначено вплив внутрішніх психологічних ознак і зовнішньої естетичної моди раннього символізму на формальні елементи поезії. Проаналізовано різні рівні ритмічної структури вірша, зокрема розглянуто метрику, строфіку, риму, особливу увагу звернено на різноманітні повтори, які стають основою для виникнення асоціативних зв'язків і забезпечують згущення та поглиблення поетичної інформативності.

Ключові слова: ритмомелодика, символізм, психологічний компонент, звукове інструментування, метрика, П. Карманський, «Молода Муза».

Постановка наукової проблеми та її значення. Творчість Петра Карманського демонструє актуалізацію широкого кола тем і розмаїту палітру стильових прийомів. Його ім'я найчастіше пов'язують із раннім українським модернізмом і діяльністю львівського угруповання «Молода Муза», хоча світоглядними й естетичними позиціями та принципами, характерними для цього кола, творчість письменника далеко не вичерпується.

Поети «Молодої Музи», творчість яких трактується літературознавством як вияв символізму або пресимволізму, насправді виявляли суттєві ознаки цього модерністського напрямку. Найперше це стосується світоглядних позицій, позначених впливом А. Шопенгауера та Ф. Ніцше, поглиблення образної асоціативності й сугестивності, сецесійного стилю, гармонійності ритмомелодики.